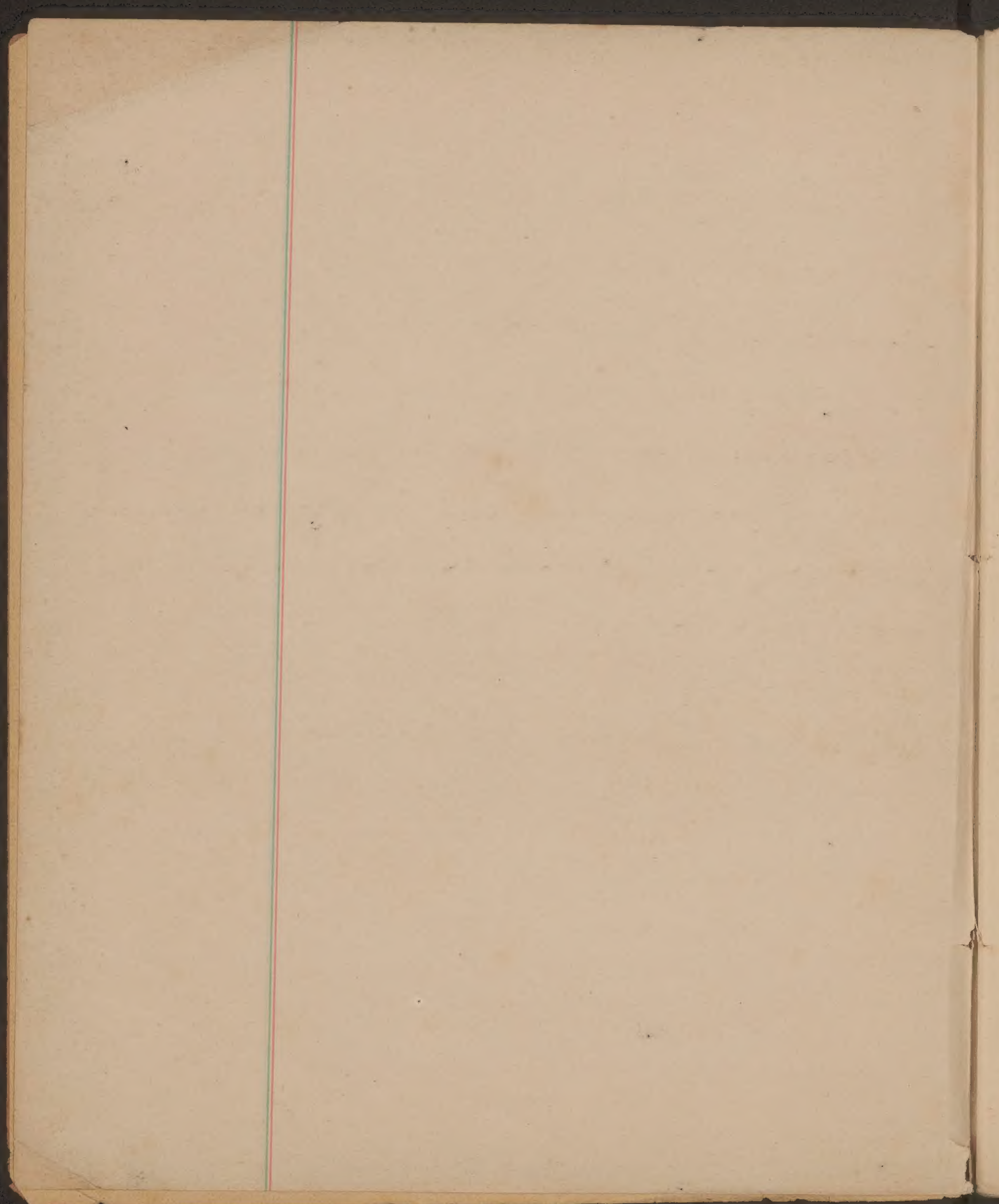
I

o Stylach

10

pisane R. [illegible]
(czy to jego wykłady?)

Styl.

Ujęcie form, wziętych z przyrody, w pewne kształty prawidłowe (z opuszczeniem wszelkich przypadkowości), mniej lub więcej do natury zbliżone, — nazywamy stylizowaniem tych form.

Stosowanie form stylizowanych w celu przyozdobienia danej powierzchni jest zadaniem sztuki dekoracyjnej. — Sposób zaś pojmowania form wziętych z przyrody dla celów sztuki, oraz szczególne uwzględnienie pewnych typów, stanowi styl pewnej epoki lub pewnego narodu. —

Ornamentyka Egipcyan.

Już na dwa tysiące lat przed Ch: aż do 4=° stul: po Ch:, znachodzimy na pomnikach egipcyan pierwsze ślady rozwoju sztuki, i kiedy stanowczo twierdzić musimy, że styl egipcyan jest im właściwy, ich oryginalny, wolny od wszelkich obcych wpływów, który powstał w środkowej Afryce i tam się rozwijał — to przeciwnie o stylach innych ludów nie możemy tego powiedzieć, ponieważ sztuka sąsiadów wywierała zawsze większy lub mniejszy wpływ na rozwój stylu. — Egipcyanie nie rzucali się formami innych narodów, tylko u samych siebie czerpali motywa swojskiej natury od kolebki aż do największego rozkwitu. — Sztuka ich rozwijała się na grobowcach i świątyniach.

Rośliny lotosu i papirusu, które na brzegach ich rzek rosły, jakoteż pióra niektórych ptaków które służyły jako emblematy panowania królów książąt, wreszcie gałęzie palmowe a w końcu z pnia palmy powstały trzon słupa, tworzyły charakterystyczne typy stylu Egipcyan, którymi oni przyozdabiali świątynie poświęcone bogom, pałace królewskie, ubrania, które ich okrywały rzeczy zbytkowe, a często i do codziennego życia służące przyozdabiali także ornamentami. —

Ornament w płaszczyźnie przeważnie zastosowany był w rodzaju ornamentu geometrycznego — co zdaje się było pierwszą niekiedy wiązką wschodnich wyrobów. — Symetryczne zastosowanie ornamentu, często ujęte było paskami, które tworzyły rodzaj wstęgi. —

Przy budowie słupa czyli kolumny, podstawa przypominała korzeń, łodyga stanowiła trzon, a rozwinięty kwiat lotosu głowiska..-
Często trzon słupa stanowiło kilka łodyg skrępowanych obręczami..

W ornamentyce dekoracyjnej przeważa kolor zielony w różnych odcieniach, dalej żółty i pomarańczowy — a wreszcie czerwony (karmin i cynober) i niebieski (ultramaryn.) —

Sztuka assyryjska.

Jakkolwiek sztuka assyryjska bardzo dawna, to jednak zupełnie przypomina pochodzenie swoje od czasów egipskich, a tém samém nie daje pewności samoistnej. Motywa brano od Babilończyków, przerabiane były stosownie do pojęć religijnych. — Znalezione naczynia assyryjskie zbliżone są zupełnie co do formy i dekoracyi do egipskich, tak że nie można nawet przypuszczać ażeby dwa odrębne narody niezależnie od siebie mogły w ten sam sposób sztukę uprawiać.

W sztuce dekoracyjnej Assyryjczyków przedstawienie jakiejś rzeki, drzewa, oblężonego miasta, grupy niewolników, wojny, panującego w karecie i t. p. są prawie te same co i u Egipcyan. A że pojęcie form dekoracyjnych nie było zaczerpaniem u Assyryjczyków z pierwowzorów świata roślinnego, to daje jasną miarę że Assyryjczycy zasilali się ze stylizowanych motywów egipcyan i powiadam można powiedzieć że sztuka assyryjska była dalszym ciągiem

sztuki egipskiej, ale w jej upadku.

O ornamentyce konstrukcyjnej jak o słupach, orzęsiach budowlanych nie mamy żadnych danych, ponieważ budowle assyryjskie wszędzie zniszczone zostały.

Ornament typowy tego stylu stanowi rodzaj Ananasa i lotusu, które stylizacyą swoją zdradzają brak studyów w naturze, co dalszym jest dowodem że sztuka assyryjska nie jest naturalną (oryginalną).—

Dalszą charakterystyką tego stylu jest lew skrzydlaty, z ludzką głową i byk ze skrzydłami.

Sztuka grecka.

Na 600 lat przed Ch: i trwa aż do powstania państwa Rzymskiego. – Piąte stulecie przed Ch: daje najpiękniejszy rozkwit sztuki greckiej. – Sztuka grecka rozwijając się na świątyniach i pomnikach zasilała się w części u Egipcyan w części u Assyryjczyków. – Ponieważ to pojęcie kierunku sztuki do dekoracyi wprowadzili Grecy na zupełnie nowe tory niezależnie od wpływów religijnych. –

Skończone wydoskonalenie formy osiągło u Greków szczytu, a pozostałe zabytki sztuki greckiej świadczą o wielkiej prawdzie, znakomitem zrozumieniem i skończonem poczuciem form przez mistrzów greckich. –

Grek opierał zastosowanie ornamentu na 3 głównych zasadach (prawach natury.):

1.) Rozgałęzienie od pnia macierzystego. –
2.) Proporcyonalne rozdzielenie płaszczyzny.
3.) Styczny ciąg krzywizny linii

Ilość poszczególnych motywów w stylu greckim była również mała, tak samo jak w poprzednio u Egipcjan i Assyryjczyków. – Główna linia zastosowana do Ornamentyki greckiej, była linia prosta łamana (meander). Meander prowadzony był od najprostszej formy, aż do bardzo skomplikowanej. . . .

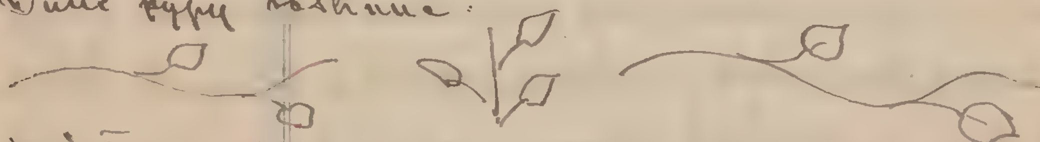
Meander był zastosowany z wielkim powodzeniem nietylko jako: szlak, wstęga, sparka i.t.p. ale także do dekoracji całych płaszczyzn w różnych kierunkach.

Pojedyncze elementa, jak palmety odgrywały wielką rolę nietylko w malowidle ale i w płasko i wypukło-rzeźbie.

Palmety u Greków odgrywały bardzo ważną rolę. Były używane nietylko jako wolne zakończenia czyli naszczytki, ale także do dekoracji płaszczyzn. Palmeta budową swoją przypomina liść palmy od którego wzięła nazwę. – Palmeta jako ornament, składa się z 3 części, z podstawy (woluta) - węzła i korony. —

Ornamentyka grecka nie naśladowała ślepo natury świata roślinnego lub zwierzęcego, starała się z przyrody zużytkować tylko to co było piękne i szlachetne, wszelkie przypadkowości, nieregularności odrzucała, a w ten sposób w całem tego słowa znaczeniu przeprowa: dziła stylizacyę ornamentu.-

Inne typy roślinne:

Najgłówniejszym czynnikiem w ornamentyce greckiej był liść akantus, roślina rosnąca w południowej Europie, której liście weszły za wzór do ornamentyki greckiej, późniejszej rzymskiej i stylu odrodzenia (renesansu.) -

Liść akantusowy u Greków odznaczał się przez głębokie wcięcia, przez silnie przeprowadzone żyłowanie od korzenia aż do wierzchołka, od których rozgałęziały się znowu liście poboczne. co stanowiło odrębny charakter liścia akantu: sowego greckiego.-

Pierwszy naród grecki który wprowadził sztukę dekora: cyjną są Dorycy. po nich następuje styl Joński, a po tych styl Koryncki. —

Styl doryckí

Charakterystyką stylu doryckiego była kolumna wyprowadzona wprost z ziemi, to znaczy że nie spoczywała na żadnym postumencie ani podstawie. – Trzon słupa spoczywał wprost na podmurowaniu i wznosił w wysokości 4½ do 6½ średnicy swej dolnej. –
Jak wszystkie słupy tak i trzon słupa doryckiego był głowicą zakończony.
Głowica dorycka składała się z dwóch części, mianowicie z talerza (echinus) i z wieka (abacus), – nadto trzon słupa był żłobkowany – żłobki łączyły się bezpośrednio same z sobą a krawędzie były ostre. – Nad głowicą słupa spoczywało belkowanie. Belkowanie składało się z nadsłupia (architraw) z nadbrzeża (fryz) i z listewki (sima). – Fryz zdobiony był tryglifami (trójwręgami). Perełki (paciorki) stanowiły przejście od architrawu do fryzu – (powstały prawdopodobnie z kropel rosy). –
Pomiędzy tryglifami znajdowały się pola (metopy). – Które pierwotnie służyły do umieszczania ciała dorzy: stości. –

Później wpuszczano światło górą do świątyni, a wolne pola jako zbyteczne wkładano urny, wazy i.t.p. — nareszcie zakryto te pola zupełnie a płaszczyzny zdobiono ornamentem kolorowanym płaskim, lub płaskorzeźbą ze świata roślinnego lub mitologicznego. —

Na okapie dachu umieszczono płytę a na niej akroterye (wierzchołku) – na szczycie była płyta, a na płycie rodzaj palmety. –

Słupy w budowlach greckich ustawione były blisko siebie z względu na architraw, który był z kamienia. Na architrawie czyli na nadstępie kładziono belki pierwotnie drewniane. — Te belki drewniane z czoła chroniono od pękania bruzdami, co później przy kamiennym zastąpiono trójwrębami (tryglifami). U dołu tryglifów znachodziły się perełki albo paciorki w ilości 6 sztuk, tylko na krawędzi było 7. Perełki te służyły nie tylko za ozdobę, ale stanowiły przejście do nadstępia czyli architrawu. —

W ogóle architektura grecka tchnie spokojem i trwałością. – Lukian powiedział Grek barbarzyńcowi, który dawał się budowy rozsądzać. – Prawo konstrukcyjne pojęte było znakomicie a poczucie piękna osiągnęło szczytu. – Nigdzie braku, nigdzie zbytku, wszędzie natura, a wszędzie sztuka, słowem na budowę grecką złożyły się, spokój, miara rozumu i piękność. –

Styl jóński

Styl jóński przedstawia daleko więcej urozmaicenia, cechą charakterystyczną tego stylu jest kolumna zupełnie różna od kolumny doryckiej. – Trzon słupa spoczywał na podstawie (baza). – Stopa (baza) w stylu jóńskim składała się z dwóch części: z pierścienia i płyty. –

Płyta była albo czworograniasta albo okrągła. Dla połączenia trzonu z architrawem czyli nadstępiem położona płytę, z wierzchu ociosaną a pod spodem zawiniętą w ślimacznicę (wolutę). Trzon słupa miał również przeprowadzone żłobki jak w stylu

z tą jednak różnicą, że pojedyncze żłobki odgraniczone były pomiędzy sobą płaszczyznami (uwstkami)
Nadto żłobki poczynały się ściśle pod głowicą i kończyły się końcem trzona w stylu dorykim, podczas gdy w stylu jońskim, poczynają się cokolwiek niżej i kończą się cokolwiek wyżej. Była więc przerwa na górze i na dole. Wysokość trzonu sięgała od 8 do 10 średnic dolnej podstawy. Najpiękniejszy stosunek jest 9 do 9½ średnic. Nadstępie czyli architraw podzielony był na 3 warstwy, z których każda połączona była pomiędzy sobą powstkami.
Nad nadstępiem wzniósł się fryz. Fryz w Jońszczyźnie nie miał trójwrębu, służył jako część dekoracyjna.

Styl koryncki.

Styl koryncki jest od poprzednich daleko bogatszy. Przepych i strojność zaczyna brać górę nad prawdziwem pięknem dziewiczem, która cechowało u Doryków i Jończyków.

Głowica przybiera kształt kielicha, przystrajonego liściem akantu.

Wysokość trzonu ciągnie do 10 średnic dolnej podst. a wysokość samej głowy jedną średnicę dol. podstawy. Żłobkowanie trzonu było tak samo przeprowadzone jak w stylu jońskim, z tą małą odmianą, że u góry zakończone były żłobki w kształcie wystających listków.-

Stopa była ta sama co w stylu jońskim, tylko była bogatsza i wyższa.-

Architraw jak u Jończyków tak sam podzielony był na 3 warstwy a fryz ślicznie również jako i gzymsy dekoracyjna.—

Sztuka rzymska.

Styl rzymski przypada od końca 3º stulecia przed Chr: aż do początku 4º po Chr. – Sztuka w Rzymie rozwijała się na pałacach, łaźniach, teatrach i.t.p. Pierwsze stulecie po Chr: przypada na najpiękniejszy okres tego Stylu – W drugim stuleciu stoi w jednej mierze, a w 3 i 4º następuje upadek stylu rzymskiego. W miarę rozwoju Rzymian wzmagał się przepych i bogactwo w częściach dekoracyjnych, co pociągało za sobą przeładowanie sztuki dekoracyjnej. – –

W budowlach swych zastosowali Rzymianie kolumnę koryncką najchętniej jako najbogatszą, jakkolwiek i porządki innych stylów greckich nie były im obce. – Jednakowoż Kolumna rzymska ustawiona była na postumencie co wywołała potrzeba, ponieważ Rzymianie podnieśli ściany i porobili w nich otwory na światło, nadto wprowadzili sklepienia, które już sąsiedzi Etruskowie w swych budowlach używali, stąd też z podniesieniem się Rzymu – powstaje nowy Styl sklepień.

Kopuła rzymska owładnęła budynkiem w inny zupełnie sposób, jak dach szczytowy Greków. –

Łuków pociomowaniu, sztuka oswobodziła kamień.– W szczegółach jednak niedorównali Rzymianie Grekom, w naśladowaniu bowiem słupów i ozdób architekto: nicznych dekoracyjnych zostali stopniu ich naślado: wcami.– Wielkość i przepych zastąpiły skończoną piękność.– Wpływ grecki zatrzymał się powierzchni, nie wnikł do wnętrza świątyni, do kształtów całościowych, Łuki sklepienia i kopuły przemawiają spokojem i po: wagą starożytnego ducha.– Rzymianie rozwinęli i wy: pełnili to co Grecy zdołali tylko skrystalizować.–

Ornamentyka rzymska.–

Rzymianie opierali się w części na rodzimych formach włoskich, a w części na formach późno greckiego.– Ornamentyka rzymska była bardzo umiejętnie prowa: dzona i traktowana więcej naturalistycznie.– Wpro: wadzenie motywów ze świata roślinnego i zwierzęce: go miało to samo zastosowanie co i u Greków, z tą różnicą, że kiedy u Greków zwracano uwagę na zna:

czenie

mitologiczne, symboliczne, to u Rzymian ornamentyka miała cechę czysto dekoracyjną..

Ornamentyka rzymska jest przedewszystkiem plastyczna co nie tylko miała miejsce w całkowitej rzeźbie ale nadto i w malowidłach były traktowane ornamentem plastycznym, a w miarę rozwoju sztuki rzymskiej znika zupełnie ornament płaski, a występuje wszędzie silna plastyka, tak dalece że i pnączki traktowano plastycznie, co z wielu względów jest niewłaściwe i wymaga niektórej płaskości.- Ornament rzymski nie ma tej czystości naturalnej i tego rozwoju organicznego co u Greków. Akantus rzymski jest w dwojaki sposób wykształcony. Traktowanie Akantu greckiego uległo u Rzymian pewnej zmianie, pierwsze w ten sposób, że zazębienia liści były dłuższe i przybrały formę więcej do liści oliwnych zbliżone. Tego rodzaju akantus znachodzi się najczęściej na głowicy stropu aż do końca II. stulecia.- Drugi kształt Akantusa był wprost naśladownictwem natury,- wielkie masy liśćmi zastąp... , zostały dalszym podziałem

na mniejsze partye, ząbki drobniejsze a stosunkowo szersze jak w poprzedniego akantu.—
W dekoracyach swych wyprowadzali w liściach łodygi, z których jedna tworzyła ornament ciągły albo okalający, szlak, i.t.p. — a druga zawijała w liście ślimakowo, z której wyrastała rozeta.—
Najważniejsze greckie elementa architektoniczne wprowadzone zostały w sztuce rzymskiej, jednak uległy wielu zmianom, i tak ornament liściowy i łodygowy nabrał u Rzymian więcej swobody wypełniał płaszczyzny bujniej i traktowany był plastyczniej.

Trzon słupa otrzymał kanelury lub był bez nich wyprowadzony a często w jednej trzeciej wysokości słupa od podstawy żłobki wypełnione były wałkami.

W ogóle w całej dekoracyi panuje wielkie ożywienie, tak w wyborze motywów jako też w ich zastosowaniu.

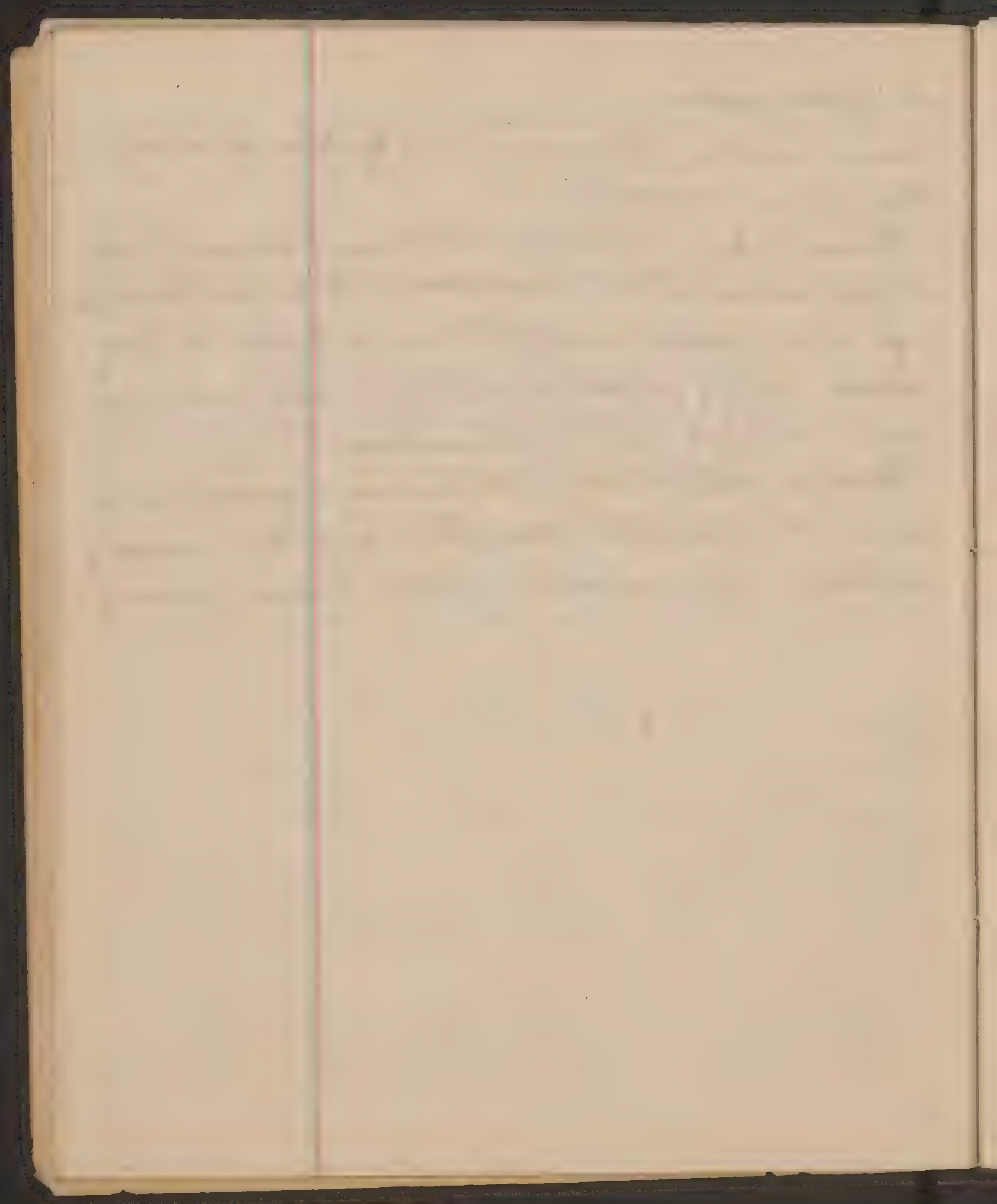
Najwięcej znaczenia mający ornament monumentalnych i dekoracyjnych budowli rzymskich

jest ludzka postać.–

Pisma rzymskie tak samo jak i u Greków nie miały charakteru ornamentalnego.–

Ściany były przeważnie malowane najczęściej płasko a tylko daleko rzadziej plastycznie i to malowidło ścian było w ten sposób przeprowadzone, że prawie do 1/3 wysokości ściany od podłogi wykładane były prawdziwym marmurem lub naśladowaniem tegoż.–

W końcu ~~cały~~ podział całej budowy rzymskiej (jak to do dziś dnia pozostało) odpowiadał podziałowi kolumny greckiej, a mianowicie: stopę, trzonu i głowicy.

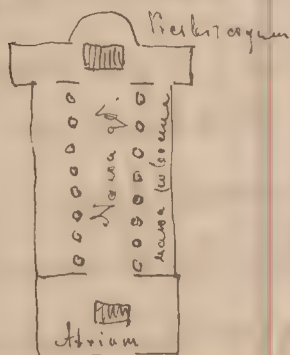

Styl staro chrześciański.

Styl st: chrześ: trwa od 1: stulecia do 10 po Chrz:
Budowle st: chrześ: dadzą się rozdzielić na dwie grupy zupełnie oddzielne od siebie a mianowicie: na zachodnie czyli rzymsko staro chrześ: i na wschodnie czyli bizantyńskie.–
Pierwsze (zachodnie) są przeważnie płasko kryte bazyliki — a drugie (wschodnie) t.j. bizantyńskie – sklepione budowle o wybitnym kierunku ~~cent~~ centralnym.—
Styl rzymski str: chrześć: poczyna się w katakombach, miejscach podziemnych i tam rozwijają się pierwsze formy w najprzychylniejszy sposób stosownie do potrzeb i wymagań sztuki poświęconej bogu. Kiedy jednak chrześcijaństwo wystąpiło otwarcie, wynikła potrzeba budowy, któraby mogła większe massy ludzi zgromadzić, i w tym celu za wzór do kościołów chrześć: przeniesiono budowle rzymskie, jak: hale kupieckie, domy mieszkalne, w założeniu bazylikowym i.t.p.

Świątynie rzymskie były za małe, a tem samem nieodpowiednie do celów chrześc:, i tylko niektóre większe świątynie greckie i rzymskie zostały odpowiednio zamienione na kościoły chrześcijańskie. (Erechtejon, Partenon w Grecji, bazylika, dom poświęcony Romulusowi i Remusowi i Panteon.)

Budowla domu chrześc: wymagała 3ech części, a mianowicie miejsca dla ołtarza, dla wiernych, a trzeci: przedsionka w środku którego znachodziła się chrzcielnica.

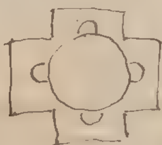

Wszystkie pierwotne kościoły były w kierunku od wschodu na zachód budowane, a ołtarz aż do r. 420 zawsze stał na zachodzie, od tego zaś czasu całe położenie budowy było wręcz przeciwne. Prócz budowli kościelnych w założeniu podłużnem budowano małe budowle okrągłe

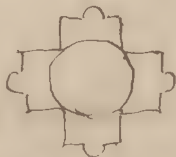
albo o założeniu wielobocznem umiarowem:, których przezna=
czeniu było jako grobowce albo jako chrzcielnice (Grab
v. Fünfkirchen) a które budynki dały podstawę do budo=
wli świątyń o założeniu centralnym, które głównie
prowadzone były na wschodzie w stylu bizantyńskim,
podczas gdy na zachodzie tylko w Rawennie zakładano
świątynie w centralnym założeniu.–

Budowle bizantyńskie.

Kościoły bizantyńskie prócz charakteru centralnego
miały jeszcze założenie w kształcie krzyża.

albo

W ornamentyce dekoracyjnej jakoteż figuralnej
trzymano się płaszczyzny. W staro chrześc: jako też
i w bizantyńskim przeważają dekoracye mozaikowe
bardzo często na złotym tle, później występuje plasty=
ka, której modelowanie jest nieco wyraźniejsze
jak u Greków ornament plastyczny.

Jakkolwiek na budowle chrześcijańskie wywierała wpływ sztuka klasyczna (rzymska a szczególnie grecka) to i wpływ innych stylów nie był obcy, wiadomo bowiem że Persy robotnicy i majstrowie byli często zajęci w państwie Bizantyńskim, a ile oni wywierali wpływu na sztukę nie jest dokładnie znane. Chociaż w stylu bizantyńskim zachodzimy w ornamentyce krzyż liściowy, który się także znachodzi w romańskich i gotyckim stylu, z czego wnioskować by można że i wpływ perski nie był obcy.

W najświetniejszym rozkwicie tego stylu, z czasów Justyniana zachodnie style wpływ wywierały, które stosownie do wyznania religii, czasu sztuki, i pierwotnych zwyczajów, były zmieniane i stąd stanowiły odrębną cechę stylu bizantyńskiego.

Styl romański.

Styl romański poczyna się z 10^{tym} stuleciem, i trwa aż do rozkwitu w 13^{tym} stul: — powstaje on na budowlach rzymsk: staro chrześcian: i na budynkach o centralném założeniu w Rawennie. — W 11^{tym} stul: następuje ostateczny rozwój staro chrześcijańskich i staro rzymskich form. 12^{ty} stul: i początek 13^{go} wskutek ruchu narodów i wojen krzyżowych wprowadzony został w największy rozkwit stylu romańskiego.

Styl romański nie cechuje bynajmniej i wyłącznie ducha narodu romańsk: ale przeciwnie przekształca formy rzymskie, które w duchach różnych narodów jak u Romanów, Germanów, Słowian i.t.p. swe wybitne piętno znajdą; — tak, że styl romański występuje w większej części Europy. — Główny wpływ na rozwój tego stylu wywierały się budowle większych kościołów i klasztorów. —

W tych czasach powstają budowle kościelne, klasztorne, katedry biskupie, kościoły parafialne, grobowce i. t. d. – Nadto do rozwoju tego stylu przyczynił się nie mało i materjał, jak piaskowiec, marmur, granit i cegła, która już w różnych miejscowościach weszła w zastosowanie i wnikła do części konstrukcyjnych na zewnątrz i wewnątrz. –

Nakrycia były płaskie drewniane a najczęściej sklepione.

Główną charakterystyką tego stylu jest pełny łuk, nadto sklepienia krzyżowe uległy w stylu romańskim znacznej zmianie, – dzielono je silnemi poprzecznemi sklepieniami łukowemi.

W miarę coraz rozwoju styl romański przybiera coraz większe zastosowanie praktyczne, tak mianowicie przestrzenie zasklepiano płaskszemi sklepieniami; W miarę wyższego polotu i wymagania się.

ciągłych dążności wzbijania się ponad poziom podnosi się łuk romański tak że w końcu nabiera coraz większej lekkości, wznosi się coraz wyżej w górę co stanowi przejście do stylu gotyckiego.
(Na wschodzie i południu a równocześnie w Hiszpanii powstał styl mauretański,- rozwijający się na romańskim i staro chrześc.- Główną charakterystyką tego stylu jest łuk w kształcie podkowy.
Ornamentyka mauretańska była bardzo bogata, rozmaita, w której przeważał ornament geometryczny.)
Jak bardzo rozprzestrzenił się styl romański prawie w całej Europie świadczą różne jego odcienia, styl: włosko- francusko - angielsko i niemiecko romański.

Ornament romański.

Ornament rom: spokrewniony jest z późno rzymskim i bizantyńskim.- Wzory palmet, łodyg, kwiatów w stylu romańskim, są więcej jako ornament geometryczny traktowane,- Nadto do dekoracyi wprowadzono postacie fantastyczne ludzkie i zwierzęce.— Styl romański który zaczął się razem z budowlami późno rzymski staro chrześc.

stylu, traktował ornament stosownie do swych pojęć, czyli odrębnie od pierwotnych stylów.

Z całej struktury budowy zachowywał tylko to co było niezbędne, a tym samem formy ornamentu przez rzymsk: nie były dalszym rozwojem w stylu romań: gdy raczej zupełnie przemieniane, - tak że z końcem XII stul: styl romańs: nie wchodził w stylizowane formy antykowe, tylko studjował roślinny świat rodzinny, który to sposób pojmowania form opa: nował później styl gotycki.-

W ogóle ornamentyka romańs: była ściśle styli: zowana aż do końca XII. wieku. - po którym to czasie wystąpiło swobodne przekształcenie ornamentu. - Ornamentyka była po największej części plastyczna, koloryt żywy w części złocony, również stylizowane ornamenty wprowadzone zo- stały do malowania na szkle, które w ołowiu były oprawiane. - Sztuka dekoracyjna prowadzona

była nie tylko we ścianach ale także na głowicach słupów, trzonach, podstawach, pilastrach, portalach, gzymsach oknach. – Głowica t.j. pobocznica głowicy romańsk: Zdobiła ornament ciągły. –

Styl gotycki

Od połowy XII.° do XVI. wieku. Styl gotycki roz-
wija się na romańskim, jednak bardzo prędko
nabrał niezależny charakter od stylu romańskiego.
Gotyk nie zajął również tak jak styl romański
jednej tylko narodowości, ale przeciwnie rozszerzał
się po całej Europie, tworząc się najprzód we Francyi
a później rozszerzył się na Niemcy, Włochy, Anglię i.t.d.
Główne założenie przy świątyniach miał to samo
co i styl romański, to jest w kształcie krzyża
łacińskiego. Słupy gotyckie były wysokie,
nader bogato profilowane, przez to stawały się
smuklejsze.-
Przez głębokie wcięcia stron słup zdawał się być
lżejszy. Sklepienia wznosiły się w górę tworząc
łuki ostre, podczas gdy w stylu romańskim
przeważały sklepienia krzyżowe. — chociaż jak już
mówiliśmy że i styl romański z końcem

swego rozwoju podnosił coraz wyżej sklepienia, to jed=nak sklepienia te szczególniej w stronach okien różniły się zasadniczo od sklepień gotyckich.- ponie=waż gotyckie sklepienia okien posiadały laskowanie (maßwerk) podczas gdy romańskie nie posiadały.-

Budowy gotyckie posiadały prócz nader wysokich i smukłych wież, posiadały mnóstwo mniejszych wie=życzek o różnej wysokości, a które to wieże zakoń=czone były różami gotyckiemi, a nadto na gzemsach wież znachodziły się tak zwane <u>żabki</u> gotyckie.- Prócz powyższych danych charakterystyk w stylu gotyck:, znachodzimy tam również <u>wiszące sklepienia</u>. Wreszcie na okapach dachów znachodziły się: <u>gargulce</u> (Wasserspeier).- Do gargulców uży=wano ~~[illegible]~~ paszcze zwierząt a często ich całe po=staci.

Jedna z nader wspaniałych świątyń stylu got: jest Kościół w Paryżu Notre Dame założony w w roku 1163.-

W początku <u>XIII.</u> stulecia osięgła gotyka we Fran:
cyi najwyższy szczyt. — Gotyka włoska różni się
od gotyki niemieckiej tem, że w gotyce włoskiéj
są łagodniejsze formy mniéj piętrzące się,
a zatem zbliżone do poziomu.
Prócz francus: niemiec: i włoskiej gotyki
wyłoniła się gotyka nadbałtycka i nadwiślańska
(polska), któréj główny charakter stanowi
materyał użyty do budowy, mianowicie
wprowadzono <u>cegłę</u>, — przeto formy uległy
znacznej zmianie, wykucie bowiem różnych
profilów i ozdób architekton: w cegle nie
mogło być tak wykonane jak w kamieniu, —
nakształt tego żebra sklepienia — żabki i inne
części ozdób architek: były surowiéj trakto:
wane, — co zresztą zupełnie odpowiadało,
przeznaczeniu materyału. —

Ornament gotycki.

Styl gotycki powstał na romańskim, jednakowoż wzniósł się tak prędko, że pochodzenie romańskie zniknęło.- Pierwowzorem dla ornamentu gotyckiego są formy roślinne, zwierzęce, postacie ludzkie lub formy czysto architektoniczne, które w wolnym zastosowaniu czysto ornamentalny charakter zatrzymywały.-

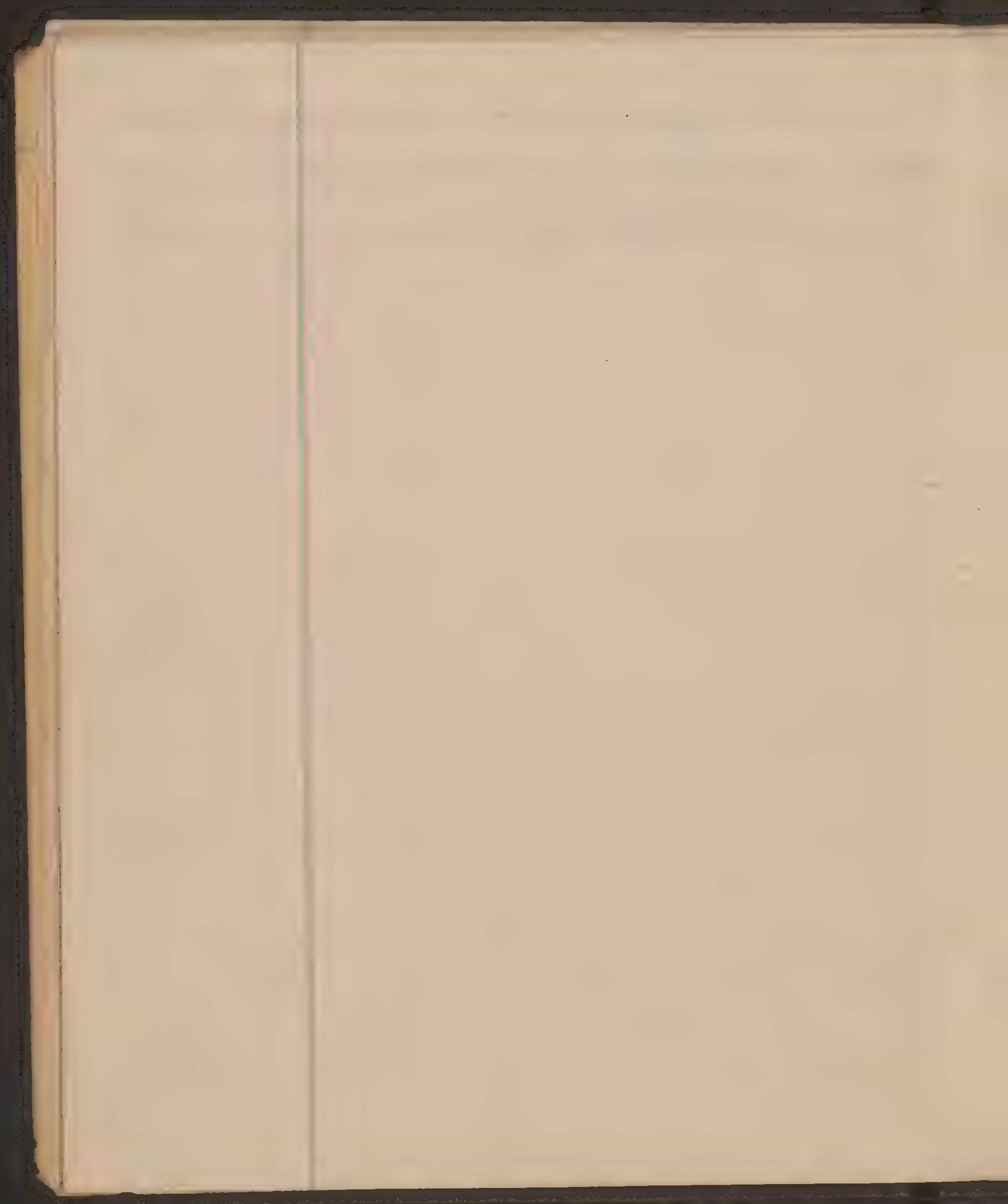
Już w początkach XII. stulecia pokazują się we francuskiej gotyce formy rodzime, zaczerpnięte z roślin rosnących w lasach i na łąkach.— W ogóle motywy ornamentu gotyckiego szukały swego początku w rodzimym świecie roślinnym.— W pierwszym początku rozwoju gotyki użyto liści małych roślin (krowiej farenkraut, paproć, armus, primel, Storchschnabel, Leberkraut, więcej kwiat roślin (Bärenmaul, lwia paszcza, Eisenhut, Erbse, Wasserlilie, — później zastosowano liście większych roślin (bluszcz,

liści winogron: Steckpalme Malwa, jawor (Achorn), Makowy liść, i. t. d.). z końcem XIII. stulecia stosowano liście (kształty) większych drzew; obok stylizowanej ornamentyki mniejszych drzew, roślin, – jak dębu, chinki, gruszki, figi, kasztanu i. t. p.

W ogóle ornament miał charakter monu:mentalny (ściśle stylizowany), jeżeli był czer:pany z motywów mniejszych roślin,. Później kiedy zastosowano formy większych roślin i całe gałęzie, występuje ornamentyka swobodniej i naturalistyczniej traktowana.

Jak każdy styl tak i styl gotycki prze:chodzi trzy okresy. Pierwszy okres wgra:dzając się na stylu romańs: wprowadził element romański.. Drugi okres, czysty gotyk czerpał formy rodzimych motywów.

Trzeci okres umiejętności w ornamentyce dekoracyjnej wprowadza karykatury, fantastyczne ze świata ludzkiego i zwierzęcego.

Styl odrodzenia (Renaissance)

Renaissance występuje najpierw we Włoszech w pierwszej połowie XV. w. do drugiej połowy XVI. w. Wprowadza najpierw w dekoracyi formy klassyczne, a później zastosowuje je do struktury całej budowy. – Styl renesansu włoskiego rozwija się pod wpływem indiwi-dualnych zapatrywań różnych majstrów, stosownie do miejscowości, użytego materjału i stosunków kulturnych kraju, a w końcu jest właściwy pojęciu wielkich mistrzów tej epoki, jak: Brunelesco, Bramante, Rafael Sancio, Michał Anioł, Palladio i. inni. –

Sztuka renesansu w większych miastach przybiera charakter, odpowiedni miejsco-wości,

który przebija się w powstałych dziełach, stąd też odrębne budowy w stylu renesansu powstają we Florencyi, w Wenecyi, w Rzymie, Genui i. t. d. do której to odrębności przyczynia się bardzo materyał ~~tak~~ zastosowany tak pod względem struktury jako też i form dekoracyjnych. – A tym materyałem są: kamień toskański, terrakotta, kamień budowlany rzymski i. t. d.

Renesans włoski rozprzestrzenia się raz jako styl dekoracyjny, a po drugie jako styl przestrzenny (Raumstil). — —

Styl renesansowy włoski dzielimy na dwie periody. Renesans wczesny (Quatrocento), który trwa do końca XV. w. i druga peryoda tego stylu t. j. wysoki renesans (Hochrenaissance) Cinquecento od końca XV. w. do drugiej połowy XVI. w. —

Pierwszy uwalnia się powoli z wpływu średniowiecz-
nego w którym to przekształceniu występują formy anty-
kowe, a styl nosi charakter potężnej surowości
i wielkiego bogactwa niewyczerpanej dekoracyi.
W XVI w. biorą przewagę formy architektoniczne
nad dekoracyjnymi i cała uwaga zwrócona na
wykształcenie przestrzeni.
Kolebką wczesnego renesansu była Toskana,
Florencya, i Sienna, na północy szczególnie We-
necya, zaś dla późniejszego wysokiego rene-
sansu stanowi główne ognisko Rzym.
Styl ten rozwijał się na domach mieszkal-
nych, pałacach, budynkach publicznych, w
kościołach, klasztorach i t. d., a nie jak grecki
i gotycki, który tylko świątyniom i kościołom
był poświęcany i na nich się rozwijał. Szcze-
gólnie charakterystyczne są budowle pałacowe
z tej epoki, które wznoszą się od fundamentów

począwszy w prostych płaszczyznach bez żadnych występów.- Okna regularnie były rozłożone, u góry zasklepione okrągło, tak samo i drzwi wchodowe, tak samo i drzwi wchodowe nie były uwydatnione z całej struktury budowy przez jakieś szczególne ubramowanie.—

W rozwoju budowy pałaców, odznaczały się przez wprowadzenie pilastrów pomiędzy oknami na piętrach i w parterze oraz bogaciej zdobione fasady a w miarę rozwoju stylu wprowadzono coraz większe bogactwo dekoracyjne tak wewnątrz jako też i zewnątrz budynku.

Jedna z najwspanialszych świątyń tego czasu jest budowa okrągła świątyni św: Piotra w Rzymie, wprowadzona w najwięk=

szych

wymiarach i rozpiętości przez Bramantego w r. 1502. Po śmierci Bramantego prowadził dalszą budowę Michał Anioł - zaznowił kopułą olbrzymią - a następnie Pawło Maderno wyprowadził fasadę kościoła. -

Ornament włoski renesansowy.

W żadnym stylu ornament nie był tak wszechstronnie wykształcony i tak bogato zastosowany jak w stylu renesansu. W ilości motywów, jako też w ich różności swobodzie użycia i. t. p. prześcignął wszystkie inne style. - Znakomite rozłożenie ornamentu i zastosowanie w odpowiednym znaczeniu - piękno, swoboda i lekkość - w ogóle znakomite pojęcie sztuki tak budowlanej jak i dekoracyjnej, przypisać należy wielkiemu zmysłowi artystycznemu czasu, w którym tyle potężnych mistrzów powstało. -

/.

Najważniejsze zastosowanie i rozwój znalazł ornament w obramionych płaszczyznach różnych kształtów, gdzie symetrya i organiczne rozwinięcie zachowały.-

Zastosowano go nie w jednym tylko kierunku i z jednego tylko materyału, ale przeciwnie, <u>najróżnorodniejsze materyały</u> i wszelkie znane techniki do wykonania ornamentu zastosowano, co wywarło niesłychany wpływ na rozwój tego stylu.-

Renesans francuski.

Formy renesansu występują we Francyi z początkiem <u>XVI.</u> w. w architekturze. Renesans francuski daleko dłużej jak styl odrodzenia sztuki, opierał się na formach średniowiecznych i dopiero w drugiej połowie <u>XVI.</u> w. występują formy antykowe.- Na właściwy rozwój stylu renes: we Francyi

przyczyniła się chęć wprowadzenia budowli przez króla Ludwika XII od 1498-1515. — kwitnąca epoka wczesnego renesansu we Francyi przypada na czas panowania Franciszka I. 1515-1547. Z Henrykiem II^gim występuje przekształcenie formy w duchu późnego renesansu 1547-1559. — a z Ludwikiem XIII. 1610-1634 następuje upadek a powstanie stylu barok. —

Styl renesansu francus: rozwijał się na pałacach królewskich, domach możnych, a w końcu pomału wniknął w stan mieszczański. — Użyty materyał w budowie tego stylu był jedynie kamień.

Ornament renesans: francus: tchnął pochodzeniem włoskim, jednakowoż pomimo to z odmiennym charakterem. Podział płaszczyzny i rozwój ornamentu polegał na tych samych prawach pod względem piękna i wykonania techniki — był jednak silniej traktowany ze względu na materyał. —

Ornament wczesnego renesansu zostaje w stosunku do ornamentu północnych Włoszech.- Ornament płaski nie odstępuje zbyt silnie od płaszczyzny (nisko szczmany), a przytem tło mało pokryte ornamentem.- Formy ornamentu płaskiego są bardzo piękne, i z wielkim poczuciem przeprowadzone.- Różne motywa ornamentalne także świata roślinnego, zwierzęcego i ludzkiego są prawie te same co u Włochów, różniące się tylko ze względu na materyał, a tem samem wykonania technikę.—, a szczególniej dominuje bogactwo fantazyi, które uwydatnia się nader poważnie w wczesnym renesansie w stallach Kartuzów i winietach.-

Renesans niemiecki.

Renesans niemiecki występuje w niemczech około połowy XVI w. i trwa aż do pierwszej połowy XVII w. w którym to czasie formy coraz więcej zbliżały się do stylu Baroco.—

Renesans niemiecki rozwijał się pod wpływem tak książąt kościoła jako też i możnych świeckich, wreszcie pod wpływem bogatych mieszczan i gmin miejskich. - Styl odrodzenia niemiecki nie osiągnął tego znaczenia co we Włoszech i we Francyi. - Architekturze brak był wielu zalet. Formy wykazywały wiele braków jednym słowem w budowlach renesansu niemieckiego czuło się brak mistrzów, którzyby należycie zrozumieli i poszli to wysokiej przeznaczenie jakie styl renesansu pod każdym względem osiągnął we Włoszech i we Francyi.

Wpływ włoski uwydatnił się w różnych kierunkach, bądźto przez studya architektów niemieckich we Włoszech, (co jednak bardzo rzadko się zdarzało) albo formy renesansowe były tylko przez kopiowanie znane, lub w końcu wystąpił wpływ włoski przez to, że architektom włoskim, powierzano wykonanie budynków renesansowych

i właśnie gdzie ten wypadek zachodził tam występujące formy budowlane czyste. Zyskiwały na ozdobach architektonicznych.—

Architektura w stylu renesans: niemieck: jest w ogóle słabą stroną tego stylu nie tylko w budynkach, ale także i w różnych przedmiotach wykonanych w tym czasie,— ale zato zmysł malarski, dekoracyjny i ozdób ornamentalnych daleko więcej określał budownictwo.

W ogóle styl renesans: niem: robi wrażenie ciągłego szukania i przeszukania które do żadnego wyraźnego rozwoju tego stylu nie prowadziło.

Także wczesnego renesansu niemieckiego od późnego wcale odróżnić niemożna.

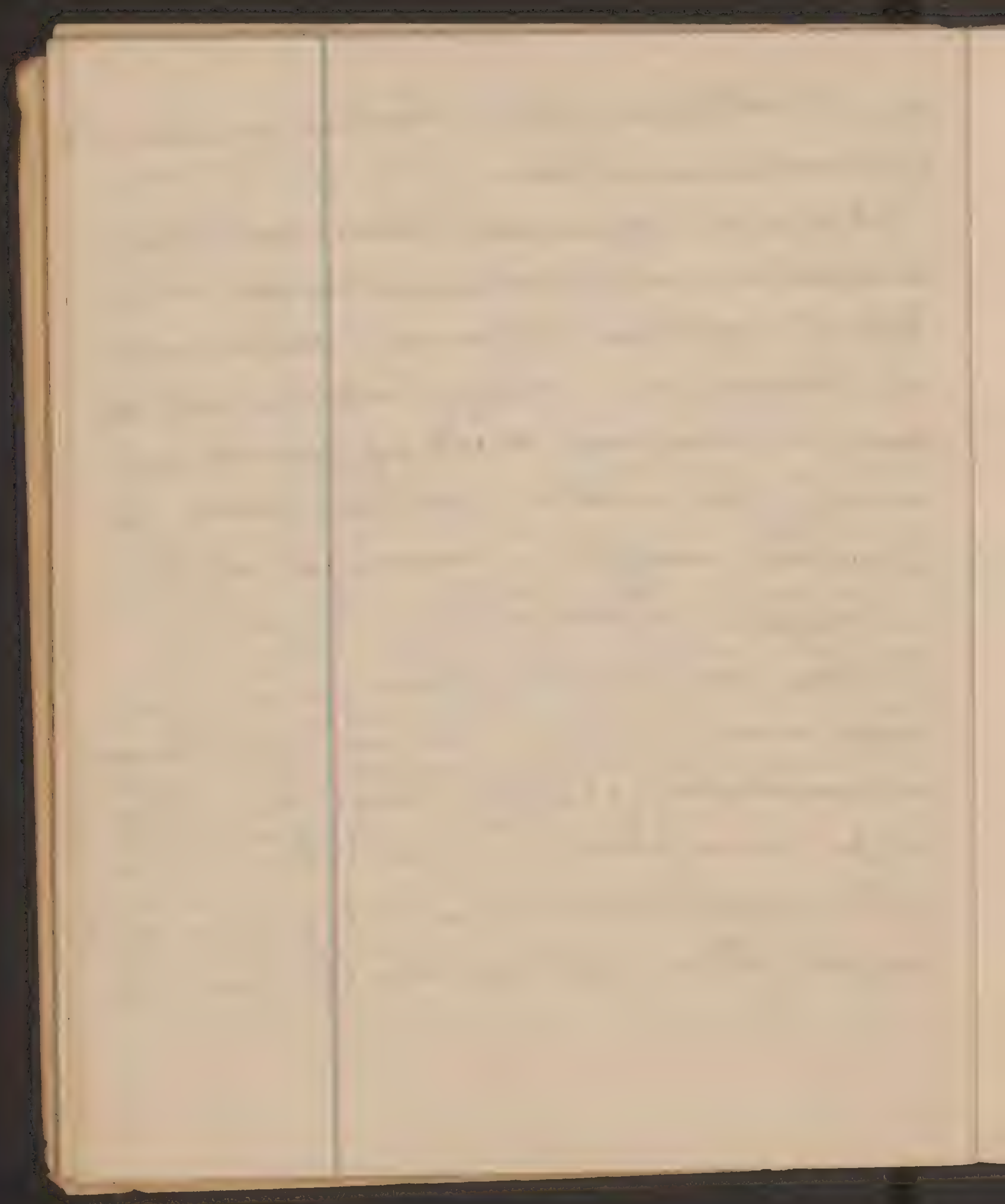
Ornament renesans: niemieck: rozwijał

—/:

się pod wpływem północ: włoskiego renesansu i średniowiecznego stylu.

Jakkolwiek grupowanie i zastosowanie form architektonicznych, ornamentalnych i. t. p. tak pod względem wykonania ~~ro~~ ułożenia na płaszczyźnie i różnej techniki, były zbliżone do renesansu włoskiego, jednak nie osiągły tej swobody i doskonałości jak to miało miejsce w renesansie włosk: a szczególne ozdobach figuralnych.—

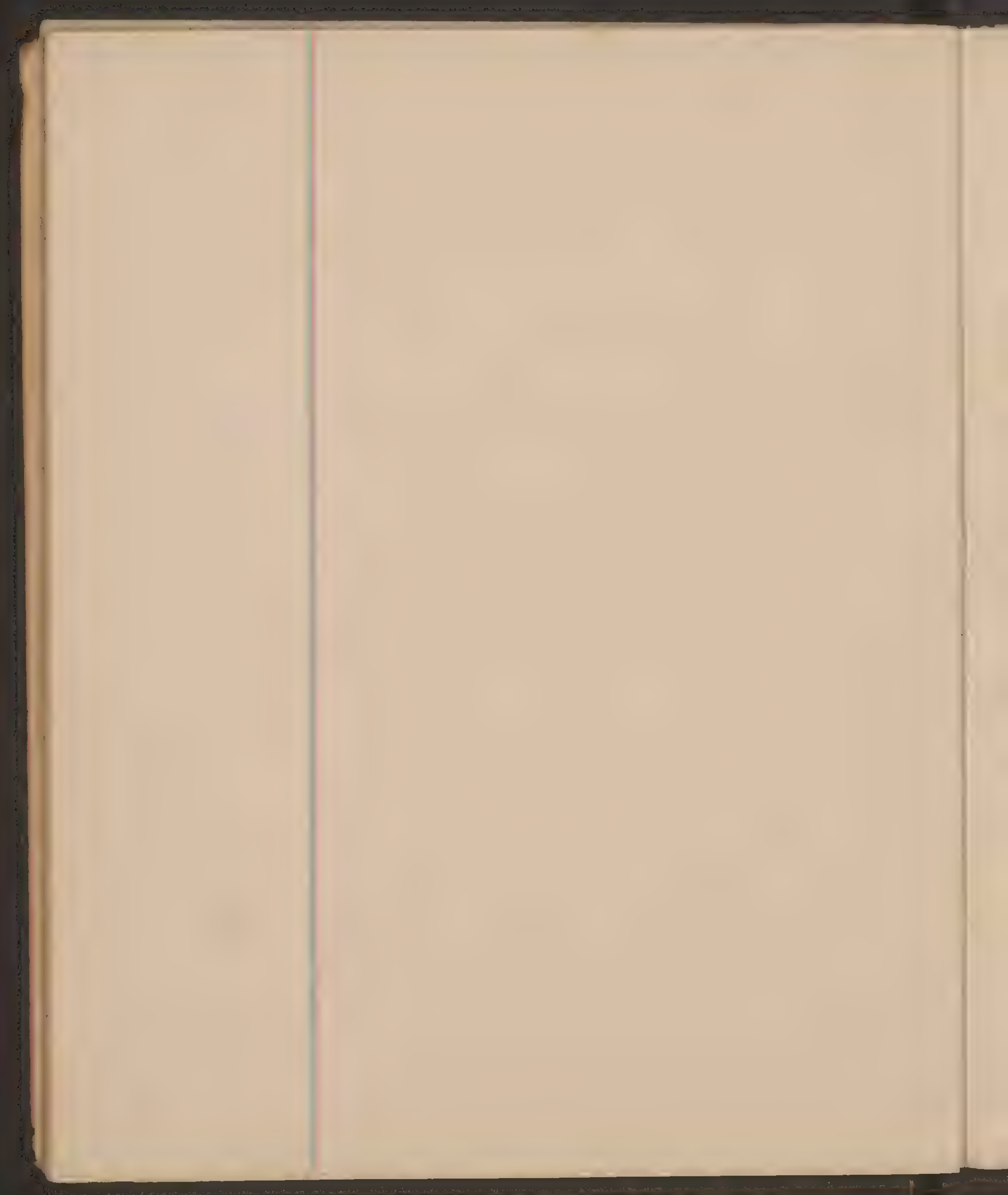
Wskutek przeładowania płaszczyzn, monotonność ornamentyki a zarazem wprowadzenia ornamentyki gotyckiej dosyć długo w tym stylu, szczególniej w balustradach w wypełnieniach płaszczyzn i. t. p. przyczyniło się do nader słabego rozwoju tego stylu.

Barok.

W połowie XVIII w. występuje styl Baroku przez wytworzenie lekkości form (brak powagi w formach).. W budowie ornamentyki mniej łączenia organicznej opartej na pierwowzorach świata roślinnego.— Wprowadzenie krzyżowych słupów było zupełnie zboczone a w końcu wprowadzenie do form baroku, elementów chińskich, japońskich i. t. p. wytworzyło styl rococo, jeszcze później empirski.—

44

Handbuch der speciellen Methodik
herausgegeben v. Rob: Niedergesäß.
IX. Theil

Die speciellen Methodik
des
Zeichenunterrichtes
von
J. Grandauer

Verlag von A. Pichler's Witwe & Sohn,
Wien, 1888 V. Margarethenplatz 2.

III/d

<u>Populäre</u>

Farbenlehre

v.

J. Häuselmann

Zürich

Dr. u. Verl. v. Orell Fussli & Co.

1882

Von den Stilarten des plastischen Ornaments, die mit den Stilarten der Baukunst zusammenhängen, unterscheiden wir an den im Zeichenunterrichte vorkommenden Formen den griechischen Stil (Akanthusblatt, Palmetten, Eierstäbe, Bändergeflechte, Perlschnüre etc.); den römischen Stil (ähnliche ornamentale Formen, nur in anderer und reicherer Gestaltung), – den romanischen Stil (gedrängene breite Blattformen, Thier- u. Menschengestalten, Vögel- Schlangen- u. Drachenformen); – den gothischen Stil (ornamentale Motive der heimatlichen Vegetation entnommen: Eichblatt, Eichel, Epheu, Weinblatt, Klee, Mohn, Ranunkel, Malve, Feigenblatt, etc.) und den Stil der Renaissance (ornamentale Motive der classischen Stilperiode entnommen, Ornament vorherrschend decorativ, Blumen, Fruchtgewinde, heimathliche Pflanzen, auch Vögel u. andere Thiergestalten). Im Barockstil namentlich im sogenannten Rococostil trat das Ornament mit größter Willkürlichkeit auf, war launenhaft gestaltet, und diese war auch die Zeit des gänzlichen Verfalles der ornamentalen Kunst. –

Von den Stilarten des polychromen Ornaments unterscheiden wir gleichfalls den griechischen (hellenischen), den römischen (pompejanischen), den Stil des Mittelalters (in welchem namentlich Glasmalerei, und gemalte Initialen etc. vorkommen), den Stil der Renaissance und der barocken Zeit. –

Handbuch der speciellen Methodik herausgegeben von Rob. Niedergesäß. – IX Theil. Die specielle Methodik des Zeichenunterrichtes von Josef Grandauer.
2te Auflage. Wien 888. Verlag v. A. Pichlers Wittwe u. Sohn. V. Margarethenplatz 2.

Poświadczam iż Władysław Wiszka
z powodu bolu w piersiach nie
był obecnym na rysunkach 22 i 29/11 93.

Z szacunkiem

Teodora Wiszka

Lwów 17/1 94.

II